

РОЗДІЛ 3

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Лапа Оксана Вікторівна,
*кандидат педагогічних наук,
керівник Центру психологічного супроводу діяльності
педагогічних працівників закладів професійної освіти
Інституту професійної освіти Національної академії
педагогічних наук України
(Україна, м. Київ)*

ПІДГОТОВКА ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ДО РОБОТИ З ОСОБАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Війна з російськими загарбниками актуалізувала проблеми людей з особливими потребами. За повідомленнями Державної служби статистики та Міністерства у справах ветеранів, на березень 2023 року в Україні статус особи з інвалідністю мали біля 2,7 мільйона цивільних та майже 500 тисяч учасників бойових дій [1]. На жаль, наразі вищезгадані показники мають тенденцію до збільшення.

Основою повноцінного життя людей з особливими потребами є працевлаштування, яке дозволяє бути економічно незалежною особою. У довоєнний 2021 рік рівень працевлаштування осіб з інвалідністю був досить низьким: 17 % від загальної кількості осіб цієї категорії [3]. Українське суспільство та всі соціальні інституції повинні плідно працювати у напрямку адаптації осіб як з інвалідністю, так і з іншими особливими потребами (наприклад: внутрішньо переміщених осіб; осіб, які мають певні ментальні розлади та ін.) до повноцінної життєдіяльності у нових воєнних і повоєнних умовах розвитку економіки. Отже, Україна повинна розвивати інклюзивний ринок праці та забезпечувати державний

соціальний супровід осіб з особливими освітніми потребами (далі – ООП) під час навчання та адаптації до робочого місця.

Заклади професійної (професійно-технічної) освіти (далі – П(ПТ)О) відіграють важливу роль у розвитку інклюзивного ринку праці, адже саме з освітнього закладу розпочинається адаптація осіб з інвалідністю до майбутньої трудової діяльності.

Необхідною умовою успішного отримання професії у закладах П(ПТ)О є відповідна організація освітнього процесу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Це передбачає: створення інклюзивного освітнього середовища; пристосування території закладу П(ПТ)О (будівель, споруд, приміщень) у відповідності до вимог будівельних, стандартів, норм і правил; диференційований підхід до розроблення освітніх програм, оцінювання та контролю якості знань здобувачів освіти з ООП; доступність освітньої інформації в різних форматах відповідно до нозологій здобувачів з ООП; забезпечення таких здобувачів необхідними спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку згідно з типовим переліком, затвердженим МОН; застосування в освітньому процесі найбільш прийнятних для здобувачів освіти з ООП методів, методик, технологій із залученням відповідних фахівців і педагогів; забезпечення психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з ООП.

Наразі перед психологічною службою закладів П(ПТ)О постануть величезні виклики, адже регулярної ментальної підтримки потребуватимуть не лише здобувачі з ООП, але і члени їх сімей. Виникає також необхідність у психологічній просвіті жителів територіальних громад з метою запобігання стигматизації осіб з інвалідністю чи з ментальними порушеннями.

Окрім цього, як наголошує Оксен Лісовий, «наше завдання сьогодні зробити професійну освіту гнучкою, інклюзивною та витривалою. Такою, що робитиме вагомий внесок у відновлення України та її сталий економічний розвиток. Важливим аспектом ще є навчання і професійний розвиток упродовж життя. Ми маємо вийти з парадигми, де профтех – це опція навчання лише після школи, адже це також вдалий варіант освіти для дорослих» [2].

У 2023 році Міністерство освіти і науки презентувало проєкт «Психосоціальна підтримка та психологічна допомога на всіх рівнях освіти». Метою проєкту є впровадження навичок психологічної стійкості на всіх рівнях освіти – від дошкільної до вищої, а також трансформація психологічної служби в системі освіти.

Розвиток психологічної служби системи П(ПТ)О передбачатиме розширення поля професійної діяльності практичних психологів цих закладів.

На нашу думку, практичні психологи закладів професійної (професійно-технічної) освіти вирішуватимуть комплекс актуальних проблем психологічного і соціального супроводу осіб з особливими освітніми потребами, а саме:

- підвищення мотивації діяльності всіх учасників освітнього процесу (допомога у пошуку власних психологічних і соціальних ресурсів);

- психологічний супровід безпосередньо навчальної діяльності;

- вивчення і розвиток індивідуальних психологічних особливостей здобувачів освіти з ООП;

- розвиток soft skills здобувачів (навичок взаємодії людини з соціумом): комунікативних, організаторських навичок; навичок публічних виступів, самопрезентації, мобільності, вміння працювати у команді та ін.;

- методичне забезпечення роботи психологічної, соціальної служби закладів професійної освіти;

- розвиток інклюзивної культури закладів професійної освіти.

Окрім цього, практичні психологи закладів П(ПТ)О повинні сприяти підвищенню психологічної культури педагогічних працівників закладів професійної освіти, надаючи доступні психологічні знання для чіткого розуміння власних професійних компетенцій і особистісних можливостей.

Важливою ланкою є просвітницька робота психологічної служби закладів П(ПТ)О з батьками та зацікавленими особами, громадськими організаціями (з акцентом на подолання стигми осіб з інвалідністю, особливо з ментальними видами порушень), а також співпраця з громадами та роботодавцями у сфері

реалізації програм різних видів реабілітації осіб з інвалідністю, участь у реалізації Національної програми відновлення ментального здоров'я громадян України.

Для вирішення вищезгаданих завдань в Інституті професійної освіти НАПН України у 2022 році було створено **Центр психологічного супроводу діяльності педагогічних працівників закладів професійної освіти**, метою якого є забезпечення ефективного психологічного супроводу діяльності педагогічних працівників професійної освіти в умовах воєнного, повоєнного часу та сучасних глобалізаційних викликів. Місія роботи Центру відображена у гаслі «Ми разом» – це поєднання зусиль науковців ІПО НАПН України і педагогічних працівників професійної освіти з метою психологічної підтримки освітнього простору закладів в особливих умовах суспільно-економічного розвитку України.

Завданнями роботи Центру є: забезпечення науково-методичних основ психологічного супроводу педагогічних працівників закладів професійної освіти; розвиток інклюзивної культури закладів професійної освіти в умовах воєнного, повоєнного часу і глобалізаційних викликів; співпраця з науковими установами, закладами професійної освіти всіх типів і форм власності, громадськими і державними організаціями України і зарубіжжя з метою підготовки фахівців інноваційного типу в особливих умовах розвитку суспільства.

Центр психологічного супроводу діяльності педагогічних працівників закладів професійної освіти активно працює над підготовкою практичних психологів і педагогів закладів професійної освіти до діяльності у сучасних реаліях. Так у 2023 році було проведено курс занять «Соціально-психологічний супровід навчання внутрішньо переміщених осіб у закладах професійної освіти», за результатами якого 186 практичних психологів, соціальних педагогів та освітян закладів П(ПТ)О отримали сертифікати про підвищення кваліфікації.

Протягом лютого-травня 2023 року Центром проведено науково-практичні вебінари: для керівників закладів професійної освіти «Актуальні проблеми соціально-психологічного супроводу навчання внутрішньо переміщених осіб у закладах професійної освіти»; для практичних психологів і педагогів

закладів П(ПТ)О – «Основи етики спілкування з особами з інвалідністю внаслідок війни».

У планах роботи Центру психологічного супроводу діяльності педагогічних працівників закладів професійної освіти є проведення курсу занять «Психологічний і соціальний супровід освіти осіб з інвалідністю внаслідок війни» для психологів і соціальних педагогів закладів професійної освіти, метою якого стане здобуття фахівцями теоретичних знань і практичних навичок соціально-психологічного супроводу здобувачів освіти з особливими потребами внаслідок війни під час навчання у закладах П(ПТ)О.

Таким чином, отримання актуальних знань і практичних навичок забезпечить не тільки розвиток професійної культури практичних психологів та інших категорій освітян закладів П(ПТ)О, але й вирішить глобальне питання успішної реабілітації та соціалізації осіб з інвалідністю в умовах сучасних соціальних і економічних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдулліна М. Адаптація робочих місць для людей з інвалідністю / *Українська правда*. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/6/697696/> (дата звернення 10.02.2023).

2. Лісовий О. В Україні триває тиждень профтехосвіти. URL : <https://www.facebook.com/oksenlisovyi/posts/pfbid02dKVQckPDqxPNkqHEUd2ycoAp1bgsd16ERrhEFuor9Mk89AyMeaa7tpsENhXuEX9bl> (дата звернення 27.04.2023).

3. Медведенко Л. Роботодавців заохотять працевлаштовувати осіб з інвалідністю / *АрміяInform*. URL : <https://armyinform.com.ua/2023/02/15/robotodavcziv-zaohotyat-praczevlashtovuvaty-osib-z-invalidnistyu/> (дата звернення 17.02.2023).